

dicit, non esse Furtum grave, quando aliquis accipit rem non petitan, quam si petuerit, dominus deficeret. Quod alii extenderunt etiam ad eum casum, quando domino displaceat modus illi accipendi sine licentia, dum tamen non displaceat substantia: pro quo utroque asserto plures ab ipso allegantur Doctores. Verumtamen hi pugnūt notari, allarum doctrinam non habere locum, quando dominus non concederet rem ad ilium nūm: ut si dominus concederet quidem aliquid libenter ad comedendum, tu autem accipias ad vendendum, ad quod dominus etiam rogatus non concederet.

115. Quarta causa excusans a Restitutione, est, *restitutio*, sive *creditori noctis*. Tunc enim ejus Restitutionem esse differendam ex motivo Charitatis, nec flagium fieri debere, donec periculum talis documenti cœlavit, facientur omnes Doctores. Solet hoc vulgari exemplo declarari: Si quis v.g. apud alterum arma, vel gladium suum depositum, & postmodum factum infans eadem repetit, ut aliquem occidat, vel ladar; in talis calo Depositarius non tenetur max gladium restituere, sed oportet ejus Restitutionem diffire.

116. Quinta causa est *Præscriptio*. Hæc enim, postquam bona fide, ac tempore a legibus definito, alibiisque debitis concurrentibus conditionibus iam absoluta est, non solum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientia vim habet excusandi debitorem a Restitutione sive adeo, ut licet postmodum cerio confiteri, rem suffice alterius, eam amplius restituere non tencatur. (1)

117. Sexta causa excusans a Restitutione, est *Compensatio*: si videlicet quis abfūlūr quidipsum ab eo, qui tantundem sibi tenebatur solvere. Verumtamen sciendum, quod hujusmodi occulta Compensatio in Foro conscientia non sit licita, nisi concurrentibus legebus conditionibus.

118. I. Ut debitum sit certum: id est, ut moraliter confiteri, rem effe tuam, aut tibi ex Justitia debet: nam in dubio melior est conditio possidentis, siue non licet mediante occulta Compensatione alterum privare sua possessione. Insuper non licet uti occulta Compensatione, si res illa non est debita ex justitia, sed solum ex gratitudine: nam hæc non inducit stricte & proprie debitum. II. Ut non possit rem illam alia ratione recuperare, vel falsum non abfuge notabilis molestia, aut expensis, vel

amissione favoris aut benevolentie, sive iactura honoris: ut si debitum quidem sit certum, sed ubi deficit probationes; tunc enim locus erit occulta Compensatione. III. Ut non fiat Compensatione in re alterius, sed in re ipsius debitoris: nam Compensatione non aliunde, sed ex bonis debitoris fieri debet; alioquin tertius in jure gravaretur. IV. Ut in Compensatione non plus accipiat, quam debetur: aliquo excessu illi loget contra Justitiam, sicut in conscientia restituendo. V. Ut abit periculum scandali, ne videlicet Compensatione aliqui imputent tamquam Furtum item, ut abit periculum iniuriae, ne taliis deprehendunt tamquam per habent, & puniantur; nam Judges solent tales Compensationes punire ut furtæ & præstertim si debitum non possit liquido probari. Bonacina tom. 2. dist. 1. de Restitu. quæs. ult. panti. 2. no. 10. & seqq. Lethius lib. 2. cap. 11. no. 57. & alii.

119. Septima causa a quibusdam signatur *cœsio bonorum*, ac bona rea reliquit creditoribus. Verumtamen recte inter alias notat Navarrus cap. 17. Manual. n. 86. quod, quanvis Cœsio bonorum in Foro externo excusat quadam debita ex contrahitibus ortas, non debitor proper ea posse conjici in carcerem arg. l. i. C. *Qui bonus cedere* &c. & quod nonnullos alios effectus: nihilominus in Foro conscientia non magis excusat Cœsio bonorum, quam necessitas sine Cœsione excusat. Unde post Cœsionem fuit credente sue artis instrumenta, & aliqua ad vietum judicio boni viri necessaria relinqua, *l. Qui bonus, ff. de Cœsione bonorum*, quæ tamen sunt sine Cœsione retineri possunt, cum nemo pro faciendo Restitutione tenetur se spoliare necessariis vita, ita ut mendicare cogatur.

120. Praeterea has principiaciones causas, que excusat ab obligatione Restitutions, vel omnino, vel ad tempus, dum confitatur, certam aliquo adesse obligationem restituendi, datur varia alia, qua in tantum excusat, quantum vel non confitatur, hic & nunc adesse obligationem restituendi: ut sit, quando ignoratur, vel rationabiliter dubitatur, num res, quam quis possiderit, sit aliena, nec ne: Vel quia ob varia circumstantias sit, quod revera obligatio restituendi hæc & nunc non incurritur: ut, si quis accipiat alienum in extrema necessitate, vel si quis inferat damnum hostibus, ex eisdemque prædam agat in bello iusto, &

alia

alia hujusmodi plura, que ex propriis locis erunt definienda. Itaque loquendo solum de prioribus,

121. Octava causa excusans a Restitutione, est *ignorantia probabilitatis, vel invincibilis juris, aut fatus, quod res sit aliena*. Nam talis ignorantia excusat a peccato, ergo etiam a Restitutione. Porro, quantum ad propositionem

122. *Ignorantia probabilitatis, vel invincibilis fatus, est illa, qua quis probabilitatem, vel ex errore invincibiliter existimat, rem esse suam, que revera non est súa: prout fieret, si quis bona fide rem alienam per hereditatem acquisivit. Ignorantia juris est, qua ignoratur, quid sit iuris: quando v.g. jus sit obscurum, & controversum: aliquo contractu, num sit licitus, nec ne; vel quando quis confundit Viros doctos super obligatione restituendi, qui respondent nullam adesse obligationem, cum tamen revera a parte rei subest, tunc enim sequentur corrum relponsum ignorantia juris laborare.*

123. Noncausa excusans a Restitutione,

DISTINCTIO VI.

De Octavo Præcepto Decalogi.

QUESTIO I.

De Detractione, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

1. Octavo Decalogi Præcepto que prohibetur?

2. Honor, & fama dissimilis; quomodo?

3. Detractionis quid?

4. Detractionis quibus modis fieri possit?

5. Eius gravitas.

(a) Conformater dictis Tract. 3. Dist. 2. n. 15.

6. Detractionis formalis, & materialis, quid?

7 8 9 10 Casus aliqui, in quibus licitum est manifestare crimen, vel defectus proximi.

(b) Tr. 4. Dist. 6. q. 5.

(c) Ut dictum c. Dist. 6. n. 52.

Ratio horum generalis.

11 Crimen falsum cupiā imponere, semper est illicitum.

12 Solvitur obiectio.

13 Utrum auditu referens obiectum affirmat?

14 Idcirco est rara fides &c.

15 Tamen periculorum est talia referre, & quale id peccatum?

16 An, qui detractionem audit, peccet mortaliter?

17 Quid, si detractione non placet, ramta non reficit?

18 Quid, si commode refidere nequeat?

19 Detractioni quomodo resistatur?

20 Octavum Præceptum Decalogi Expositio c. 20. & Denter. cap. 5. hinc verbi comprehenditur: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimoniam*. Eoque iuxta communem Doctrinam sententiam probabilem omnium iustitiae & iuris, que Proximo verbis inferi potest: ut sunt, Detractione, Contumelia, Convictum, Irratio, Sularatio, Mendacium, & hujusmodi, que sub falso Testimonio contra Proximum tamquam sub principaliori comprehenduntur, ut notat D. Thomas 2. 2. q. 122. ar. 6. De quibus proinde breviter in hac Distinctio.

Azione tractandum erit, incipiendo a Detractione: cuius natura ut ex actus intelligatur,

2. Advertendum est, quod quamvis Honor, & Fama quandoque sumuntur procedem, revera tamen differant. Nam *Fama bona* est communis opinio virtutis, sapientie, & rerum praelate gestarum alterius; Honor autem est testimonium excellenter alterius. Item Fama consistit in interiori opinione, & dum exit in opus exterrit, dicitur *Laus*, vel (loquendo de mala fama) *Vituperatio*. Honor vero consistit in externa dignificatione nostrae existimationis ex excellentia alterius; unde supponit opinionem excellentiae ipsius, & intentionem exterius per aliquod signum eam testificandi: quod si defecit eiusmodi opinio excellentiae, argue intentionem exterius eam testandi, potius fore illusio, quam honor. Hoc prorato, sit.

3. CONCL. I. Detractione alieno famam occulta & iniusta lauo, seu denigratio. Ita in re communis. Duo quippe requiruntur ad Detractionem. Primo, ut aliquid dicatur, quod alterius famam & existimationem, quam probat in animo Proximi, extinguere, aut minuere valat. Deinde, ut sit occulta, sicut juxta intentionem dicentis: si quis enim praesentia aliquid, famam ejusdem detrahre intendat, jam non erit simplex detractione, qua directe ledit famam, sed *Contumeliam honorem alterius in coram loquin.*

4. CONCL. II. Detractione potest fieri dupliciter, directe videlicet, & indirecte. Ita D. Thomas 2. 2. q. 73. art. 1. ad 3. & 4. alii. Directe quidem sit Detractione quatuor modis. I. Imponendo crimen falsum. II. Amplificando, seu exaggerando crimen verum. III. Pandomo crimen occultum. IV. Sinistre interpretando opus bonum alterius, dum scilicet quis coram aliis factum alterius sinistre interpretatur. Indirecte etiam contingit Detractione quatuor modis. I. Negando recte facta, vel doles alterius. II. Ea extenuando. III. Tacendo bona alterius ex loco, & tempore, quo tuum silentium alii interpretantur tacitam vituperationem. IV. Similate, & frigide laudando; ut quando quis simulat se velle laudare aliquem, & tamen nihil affert laude dignum.

5. CONCL. III. Detractione sex generis sive peccatum mortale contra Iustitiam, gravius quidem furto, sed levius homicidio. Ita Doctores communiter; & ratio est: quia ledit Proximum in bono plurimum graviter laude dignum.

Insuper, quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, de Matrimonio contrahendo, de Religione tulicipenda, possumus iusta impedimenta, eti scilicet occulta, manifestari, si ex illis notable incommodum merito timeri possit.

quodque praestans est pecunia, juxta illud Pro. 22. *Melius est nomen bonum, quam diuisa multa.* Item Ecclesiastici 41. *Cura non habeo de bono nomine: hoc enim magis permanebit ibi, quam milie thesauri pretiosi & magni.* Unde & Poeta canit:

Omnia si perdas, famam servare memento.
Dicitur notanter in Concluſione, ex genere suo: Siquidem Detractione sive est peccatum dunitaxat veniale, vel ob levitatem materie, vel ob imperfectionem actus. (a)

6. CONCL. IV. Detractione recte dividitur in formalem, & materialem. Ita communis. Et quidem Detractione formalis est, quae ex intentione, & proposito, alienam famam denigrandi, quod unique est peccatum mortale, si quis graviter famam Proximi ledere intendat. Detractione materialis est, quando quis exprimere non intendit ledere famam Proximi, sed ex quadam loquacitate narraverat, vel defectu ipsius, unde leditur bona fama eius. Ceterum circa hoc posterius membrum est notandum, quod licet Detractione materialis tam perfectum voluntariu[m] non habeat, sicut formalis, ac proinde frequenter ob actus imperfectionem a peccato mortali excusat: sed adhuc tamen sit peccatum mortale, si id, quod advertentes narratur, famam Proximi graviter ledat. Ratio est: quia, eti expresso quis non intendat ledere famam Proximi, adhuc tamen impedita & in sua causa hoc intendit, dum vult illud, unde per se gravis laudo sequitur.

7. Quaeritur I. An in illo casu licitum sit, manifestare occultum crimen, vel defectus proximi? Resp. dari aliquos causas, in quibus id fieri potest abuso virtutis Detractionis. Sic in primis Detractione non est, si quis servato modo correctionis fratrum paterficiat tellus, vel Superiori crimen fratris, ut emendetur: de quo jam supra. (b)

8. Deinde licitum est, manifestare crimen alterius occultum ad impedendum mortale dampnum Proximi impendens: five temporale, five spirituale, quando id ad hoc necesse fuerit. (c) Hinc si novi. Tuum esse furem, possim monere eos, qui fulcum habitat, ut sibi caveant; & sic de similibus.

9. Insuper, quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, de Matrimonio contrahendo, de Religione tulicipenda, possumus iusta impedimenta, eti scilicet occulta, manifestari, si ex illis notable incommodum merito timeri possit.

10. Similiter licitum est, eius, qui factis virtutibus famam sibi parave, simulationem aperire, si ea vergat in alienius detrimentum: ut si quis similes se peritum Advocatum, Medicum, Confessarium, Pharmacopola[m] &c. & confiteri mihi, non est tale fides. Lefthus L. 2. c. 11. sub 9. & 10. Ratio horum omnium generalis est: quia nemo habet ius uideare famam suam tanto danno. Proximus in iuste obiectu: ergo in primitis causis non committitur Detractione, utpote quae est aliena fama in iusta lesio, qualis ibi non intervenit.

11. Ceterum haecdam dicta intellige de criminis, aut defectu ceterorum vero, licet occulto. Nam crimen fallum cuiquam imponere, semper est illicitum, & in materia gravi mortale: falsitatem enim proponere, in nullo casu licitum existit: cum mendacium sit intrinsecus malum, & si fit in materia gravi, peccatum mortale. Unde non immortu[m] Innocentius XI. sequentes duas damnavit Propositiones, quarum prior, ordine 43. sic habet: *Quidam non nisi veniale sit, detractionis auctoritate magnum, sibi noctiam falsum crimine elidere?* Altera, ordine 44. taliter fonat: *Probabile est, non peccare mortaliter, si quis imponit falsum crimen aliquicui, ut simul justitiam, & honorem defendat.* Et si hoc non est probabile, vix erit opinio probabilis in Theologia.

12. Nec dicis: *Quae prohibitum est, detractione proximo manifestando crimen grave occultum illius ac imponendo illi crimen fallum?* ergo si hoc non licet, neque illud licitum erit etiam pro impediendo gravi damno nostro, Reipublice, aut aliorum. Resp. enim negando lippotum: nam manifestare crimen verum, sed occultum Promixi, ex iusta causa, ut puta ad impediendum grave dampnum nobis, Reipublice, aut tertio impendens, quodque alia ratione impediendi negat, non est detractione, ut dictum n. 8. 9. & 10. At imponere grave crimen fallum, vel eti mendacium grave, & lethale, & vel etiam est contra iustitiam, prout post D. Thomam 2. 2. q. 69. art. 2. notat Jo: Cardenas ad dictas Propositiones Innocentii XI. c. 3. & 4.

13. Quaeritur II. Utrum audita, vel alia quelibet refrens abesse afferentur, & sub dubio, peccat mortaliter, & tenetur ad Restitutionem? Hanc Questionem ex professo tractat, & subtiliter solvit Scotus 4. d. 15. q. 4. art. 1. quem sequitur Layman 4. 3. tract. 2. part. 2. c. 3. n. 7. cum aliis.

14. Et quidem in primis respondet Doctor noster: si quis non imponit in publico crimem alteri, sed murmurat, vel indicat loquitur, vel alium coram multis narrat, tam non tanquam sibi certum, sed siccis auditifice &c. quod idcirco rara fides sit: quia multi multa loquuntur. Et ideo dicens, se tantum audivisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliam maiorem certitudinem, quam ex communione relatione, non auctor alteri ex natura actus bonam famam: quia si audience firmiter credant, illud, de quo sermo est, esse criminabile, id ex coram levitate accidit, quia, *Quicquid sit, levis corda est.* Ecclesiasticus 1. 10.

15. Addit deinde Doctor Subtilis i.e. cum a scandalo puerorum oporteat cavere, & multi sint tales pueri, leves ad credendum malum de Proximis; ideo periculum est, eis talia audire ex relatu referre. Quod si vero hoc fiat animo malo, ledendi scilicet alterius famam, non est facile excusare, quin sit contra Charitatem, & per consequens peccatum mortale. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est dicere, quod exeat genus peccati venialis: quia lingua in lubrico poena est; & *Qui non offendit in verbo, hic perfactus est vir.* Jacob. cap. 3.

16. Quaeritur III. An, qui detractionem audit, peccat mortaliter, & ad Restitutionem tenetur? Resp. I. Qui audit detractionem absque resistencia, videtur detractioni consentire: unde fit particeps peccati eius: & si quidem ipsum inducat, vel exerceat ad detractionem, aut placet ei Detractione propter odium illius, cui detractionis, non minus peccat, quam detractione, immo quandoque magis. Ita D. Thomas 2. 2. q. 73. art. 4. cum communis. Unde D. Bernardus I. 2. de Consideratione, sub finem, ait: *Detractione & detractionem audire, quid horum detractionis sit, non facile discerni.* Ratio est: quia talis non solum peccato alieno, id est, Detractioni, consentit, in coqu sibi complacet, sed & quandoque ad ipsum inducit; unde si ita inducit, gravius peccat quam detractor ipse.

17. Resp. II. Si non placet ei Detractionis peccatum, sed ex timore, vel negligencia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detractionem, peccat quidem, sed multo minus, quam detractionis, & plerisque venialiter, licet quandoque etiam peccatum mortale esse possit. Ita Doctor Angelicus i.e. cum aliis.

18. Sed hoc intelligendum est, dummodo quis absque incommodo possit Detractionem impedit: nam si commode detrahentem corrige non posset, Detractionem impedit non tenetur, sicut nullatenus peccat; quia Charitas cum gravi incommodo non obligat, prout paucum notant Doctores. Hinc sequitur, quod is, qui sibi grave dammum timeret corrigendo, ut pura injurias, aut verbera vel rationabilem habet verescundam, co quod sit filius, aut famulus detrahens, vel mulier autoritas reflectit illius, non tenetur ei resister, aut ipsum corrigit. Idem dicendum, si probabilitate existimat, suam motionem nihil profutrum.

19. Ceterum refutatur detrac tori, vel regardando ipsum modestis verbis, ut puta, quod quis peccat detrahendo fratri; vel differtur interrumpendo, aut si fieri potest, aliorum divertendo; vel falso ostendendo per tribulata faciem, quod sibi displaceat Detrac tio: quia, ut dicitur Prover. 35. *Venit Aquilo dispersus pluvias, & facies tristis lumen detrahentem.*

QUESTIO II.

De Contumelia.

SUMMARIUM.

20. *Contumelia, quid?*21. *Ea tribus modis accidit, quibus?*22. *Eis ex genere peccatum mortale.*23. *Per accidentem tamen potius fieri veniale.*24. *Levo convitium quando fieri possit sine omni peccato?*25. *Alli tales casus.*

20. CONCL. I. *Contumelia a consen mensa dicta est, et que injuria, qua aliquis praesentis honor & existimatio palam violatur. Ita in re communis. Differ autem Contumelia a Detractione, quod hac directe famam ledat, Contumelia honorem, Detractione intuper haec occule, & in absentia, scilicet furtum: Contumelia vero fit palam, & in faciem, ut rapina; aut clam quidem, sed ea intentione, ut veniat ad notitiam eius in quem concurrit: prout contingit per Scripturas, ac Libellos famulos.*

21. CONCL. II. *Contumelia tribus modis accidit, verbo, scripto, & facto. Et quidem sub Contumelia, quae fit verbo, comprehenditur Convitium, Improperium, & Maledictum. Contumelia, quae scripto*

fit, animo infamandi, Libellus famulos in Jure appellatur. Ad Contumeliam tandem quae facta fit, v.g. honoratum Virum verberando, domi includendo, pertinet Irriso & subfamnario.

22. CONCL. III. *Contumelia ex genere suo est peccatum mortale. Ita Doctores unanimiter, & patet ex illo Salvatoris Matt. 5. Qui divites fratribus suis, Fatus, reus eris gehenna ignis. Nam, ut inter alias explicita hunc locum Cornelius Lapide, sub lyra fatus hic intelliguntur religia convitorium, dirarum, calumniarum, probrorum, & imprecationum genera: quia sunt peccata mortalia, si valde Proximum dehonorem, aut ex animo graviter nocendi cupido proferantur.*

23. Dicitur, *ex genere suo*: Siquidem verbum contumeliosum per accidens potest fieri veniale, tum ob defectum voluntarii, ac in deliberationem actus; tum ob levitatem materiae, si minimim Contumelia vel in se ipsa levis fit, vel latenter cum habitudine per personam, cui inferatur, vel a qua inferatur. Nam eadem Contumelia, qua erga dominum, patrem, virum gravem & honoratum prolate, foret peccatum mortale; erga subditum, feminam, vel puerum, veniale esse potest. Similiter viro graviam ac honorato dicere, *Fatus*, et gravis Contumelia; vili vero & stupido, qui revera est factus, erit levis.

24. Imo notant Doctores cum D. Thoma 2. q. 72. ar. 2. joci cauti, & ad convenientem animi recreationem, non vero ad dehortationem Proximi, dicere aliquod leve convitium, aut leves aliquos defectus objicare, posse pertinere ad Extrapoliam, ac fieri sine omni peccato: dummodo debita circumstantia adhibeantur, nec perculsum adgit Proximum contristandi, vel ad iram commovendi. Alsoquin enim stans tali periculo dicere Proximo convitium, repugnat. Charitat.

25. Infuper iusta oburgationis, correctionis, ac disciplinae causa, parentes licite filios suos, magistri discipulos, domini servos durius per verba convitii seu contumelia pungunt, castigant, & increpan; dummodo moderate ad justam correctionem id fiat. Sic quippe Christus Dominus Petrum vocavit *Satanam Matt. 15.* Et Paulus ad Galatas cap. 3. vocat eos *infensos*; rursumque Christus duos discipulos, cunctis in Emmaus vocavit *falsos & tardos corde*. Cuius ratio nem dat Doctor Angelicus l. 1. Quia sicut

lxi.

licitum est, aliquem verberare & flagellare virginis, causa disciplinae, ita etiam verbis. Tamen, urbene idem cum S. Augustino lib. 2. de Sermone Domini in Monte, t. 1. o. observat, raro, & non nisi ex magna necessitate, huicmodi oburgationes sunt adhibende.

QUESTIO III.

De Convitio, Improperio, Maledicto, Irriso, Suluratio, ac Libello famulos.

SUMMARIUM.

26. *Convitium, quid, & quomodo differat a Contumelia?*27. *Improperium, quid?*28. *Maledictum, seu Maledictio, quid?*29. *Unde ejus malitia dimittenda?*

(d) Adde dicta Tract. 4. Diff. n. 13. & 14.

30. *Irriso, seu Deriso, ac Subfamnatio, quid?*31. *Suluratio, ejusque gravitas, quae?*32. *Libellus famulos, & que ejus potest?*

26. *Q*uantum ad Convitium attinet, Convitum saepe confunditur cum Contumelia: stricte tamen loquendo differat ab ipsa per hoc, quod per verba contumeliosum repraesentatur, atque exprobret defectus culpi, v.g. quod fit sur, adulter, demonium habens; per Convitum vero exprobret defectus poenit, vel natura. Unde si quis aliquis injurio obiciat, cum illa occum, Convitum quicunque dicit, sed non Contumelia infert, stricte loquendo: si vero ipsi dicat, quod sit sur, non solum Convitum, sed etiam Contumeliam infert. Verum, ut jam dictum est, Convitum, & Contumelia non raro sumunt pro codem.

27. *Improperium exprobret proximo defec tum minorationis, seu indigneitatem. Et tunc proprium fit, quando aliquis injurio alteri ad memoriam reducit auxilium, quod consulte necesse patiens; de quo dicitur Ecclesiasticus 26. *Exigua dabit, & multa improrabat.**

28. *Maledictum, seu Maledictio, quandoque sumuntur pro dictione cuiuslibet convitii, & mali in Proximum, & in hac acceptio ne tam ampla in proposito non sumuntur.*

Proprie tamen illud accipiendo, ac prout est speciale vitium, *Maledictum* est imprecatio malo poena facta alieni; ut si cupiam alia hujusmodi mala.

29. Hujus peccati malitia, potissimum dimetienda est ex advertentia, deliberatio ne, animoque proferentes: nam fieri in consideratione, vel sine pravo animo, proferantur exira subito talia verba Maledictionis, non illico sensendum est, committi peccatum mortale; nisi id fiat deliberate, & pravo animo, iuxta sepe jam alatam doctrinam S. Thomas 2.2. q. 73. art. 2. quod peccata verborum maxime sunt ex intentione dicens dijudicanda. (d)

30. *Irriso, seu Deriso, significat ritum cum alterius contemptu: unde intendit erubescientiam, seu confusione derisus. Et per hoc Irriso differat ab aliis lingue vitis: atque continet interdum culpam leven, nominum graviores, aliquando etiam letalem, pro contemptu & dignitate illius personae, cui irridetur, & magnitudine turpitudinis cum jocum arrepta. Huc pertinet Subfamnatio, qua contingit getibus derisoris, ut nalo contra ito, vel rugato, & hujusmodi: quia multa contingunt Christo Domino in sua Patione, praeliter tempore Coronationis spicce March. 26.*

31. *Suluratio est peccatum lingue, dum quis occulite de Proximo male loquendo, odium ejus, ac dissensionem animorum molitus: nam finis Suluratiois, est discordiarum inter amicos disseminatio. De gravitate hujus vitii lingue differens Doctor Angelicus 2. 2. q. 74. art: quod quanto amicitia praefatis famis, tanto Suluratio, per quam amicitia tollitur, fit gravius peccatum Detractione cum peccatum in Proximum tanto sit gravius, quanto per ipsum maius documentum Proximo infertur; intellige ex genere suo, ac ceteris paribus. Hic Ecclesiasticus 28. dicitur: *Sulurro, & bilinquis maledictus: multo enim turbatis pacem homines. Lingua terrena multos commovit, & dispersit illos de gente in generis &c.* Et narratis multis aliis gravissimus ejus mali, subditur: *Qui respicit illam, non habebit requiem, neque habebit amicum, in quo requiescat.**

32. *Libellus famulos est scripura, que infamiam alienum continet nondum publicatam, ut edatur, & publica fiat. Poena componentis, seu projiciens Libellum famulos (quam etiam incurrit, qui Libellum famulos inventit, & non scindit, sed manife*

st

statutis) de Jure Civili est pena capititis. *nn. C. de Famosis libellis, &c alibi.* Quod intelligendum est, quando Libellus contineat aliquid grave, quod si infamatus commis-
serit, dignus esset morte. Ex quo patet gra-
vitas Libelli famosii.

QUESTIO IV.

Quibus modis Fama, vel Honor
injuste ablatus refaci-
posse, ac de-
bet?

SUMMARIUM.

- 33 *Palsum crimen scienter imponens, quomo-
da reficiatur?*
34 *Crimen verum, sed occultum revelans, quomo-
do reficiatur posse?*
35 *Injuste infamans tenetur ad damnorum
in Bonis temporalibus illatorum re-
compensam.*
36 *Honor injuste ablatus, quomo-
do refaciatur?*
37 *Quando tunc requiratur venia petatio,
nec ne?*

33. CONCL. I. Si quis falsum crimen scienter Proximo imposuit, oportet, ut restituat famam retrahendo verbum suum apud eos, quibus dixit, & ad quos infamia criminis pervenit. Ita D. Thomas 2. 2. q. 62. art. 2. Scottus 4. disp. 15. q. 4. & communis. Ratio est: qui hoc exigit Iustitia in reddendo Proximo, quod sumum est, que alias non servatur. Interduum tamen fatis erit, si infamator dicat, te fuisse deceptum, altero rem tele intellexisse &c. cummodio per hoc fama Proxi mis sufficienter caveatur.

34. CONCL. II. Si Detractor committitur revelando verum crimen, sed occultum, non servato ordine Juris, talis Detractor non quidem tenetur retractare verbum suum, sciendo, si esse mentitur, aut falsum dixisse &c. (quia hoc faciendo mentitur, quod nulla de causa est fictum, multo minus praecepimus) nihilominus tenetur alio licito modo facere restitutioinem, dicens v.g. Non credatis, cum esset alio, non tenet dixi, aut fuisse dixi &c. Hac enim vera sunt: nam tali male, & fatue dixit, dum peccatum occultum Proxi in publico propalavit, non servato ordine Juris. Ita Doctor noster i.e. & alii.

35. CONCL. III. Qui alterum injuste infamavit, ita ut ex infamia alteri alperga factum sit damnum in bonis temporalibus, tenetur etiam damni illati compensationem facere. Ita Lefthus lib. 2. c. 11. dub. 19. cum aliis. Ratio est: quia ejusmodi infamatio est actio injuria: atqui enim damnum, quod proximo infertur per actionem injuriam, est restituendum; ergo. Hinc si quis infamia sua infamatio causa fuit, quod alter Officio, vel Dignitate sua privatus fuerit, aut illud non affectus, tenetur pro possibili-
tate damnum recompensare, restituendo quantum valebat illud Officium &c. vel ipsa illud obtinendi, boni viri arbitrio, prouuberius declaratum est supra dist. 5. n. 81. 82. & seq.

36. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restituendi honorem, per Contumeliam, & alia peccata linguis impite ablatum, potest id duplicit modo refaciari, uno modo per extam aliquam obsequi exhibitionem, & declarationem abque illa exhibita petitione venia: alio modo condonatione, quae vel sponte fitab in honore, vel prævia humili venia petitione per inbonarentem facta. Ita Matrius disp. 8. Thol. Mor. n. 70. cum aliis.

37. Ceterum, an sufficiat primo duntaxat modo restituere honorem, vel infiper requiratur expresa venia petatio, non teneat absolute decidi, sed id ex gravitate injuria, & conditione persona offendit, alisque circumstantiæ prudentis vii judicio definitum est. Siquidem, si Superioris, vel Prælati, aliquando inferiores vel plebejus contumeliam afficiant, non decet veniam ab istis petere, ne frangatur regen-
dum auctoritas: sed sufficit, si benignè eos trahent, & signis vel factis ostendant, se illos non despicer. E contra vero, si injuria adeo gravis sit, & a subiecto Superiore, vel a plebejo cuiquam Nobiliti, aut alii Viro multum honorato, quem forsan fullo perculsi, illata, ita ut alio modo compensari non possit talis injuria, nisi veniam petendo, & inbonoratus aliam satisfactionem suscipere nolit, nisi venie petitionem, tunc offendens tenetur illam petere. Alioquin autem, quando alter, quam per venie petitionem, honor refici potest, nemo, ad veniam petendam cogendum est: sed ad eum modum qui est in confundet, atque a pruden-
tibus sufficiens judicatur. Matrius loc. cit. & alii.

Q.U.E-

Quaest. V. De Causis excusantibus a Restitutione Fama &c. 267

QUESTIO V.

De Causis excusantibus a Restitutione
Fama, & Honoris.

SUMMARIUM.

- 38 *Varia causæ excusantib[us] a Restitutione Fama,
aut Honori.*
39 *Regule tres: circa hoc observanda.*
40 *I. Causa excusans a Restitutione Fama,
si infamia non est secunda.*
41 *II. Si verbum, aliquoq[ue] infamans, jam
abit in oblivione.*
42 *III. Si Fama aliunde recuperata fuit.*
43 *IV. Si crimen accutum, alia ratione pu-
blicum evenerit.*
44 *V. Si Restitutio Fama facta sit impossibili-
lis.*
45 *VI. Si in nequas fieri absque pericula
vita.*
46 *VII. Vel non sine amissione Fama majoris
momenti.*
47 *VIII. Causa excusans, ob justa condon-
atio[n]e.*
48 *IX. Compensatio justa.*
49 *50 51 52 53 54 55 Adhuc plures alia
causæ excusantes.*
(e) Juxta dicta n. 14.

38. *Varias causas palliū enumerant Theologoi, properas quas celata obligatio restituendi Famam, aut Honorem, ut vide-
re est apud Lindonem disp. 1. 5. de just. & p[ro]p[ri]et. seq. 2. Leflum lib. 2. c. 11. dub. 26. Matrium disp. 8. Thol. Mor. n. 71. & seq. Reginaldum l. 10. c. 3. & alios pallium. Verum antequam haec enumeremus,*

39. *Advertendum generaliter, certum est ex communi Theologorum sententia, ad hoc, ut Fama per detractionem leja (idem servata proportione dicendum de Honore) sit restituenda, hasce tres conditions concurra debere. I. Ut Fama Proximo re ipsa sit ablata. II. Ut si injuste ablata. III. Ut non fuerit aliunde jam recuperata. Ex defini-
tione harum conditionum, aut salem unius vel alterius erundem, diversa oriuntur causæ excusantes a Restitutione Fama & honoris; quamvis etiam ex aliis capitibus nonnullæ subiuantur.*

40. *Prima igitur causa, excusans a resti-
tutione Fama, est: si revera ex cuiusdam oblocutione nulla fuit infamia fecuta: quia nimis, vel infamator nullius erat fidei*

(quod sepe accidit) ac proinde ejus dictis audientes fidem non adhibuerunt; vel quia illi, apud quos infamavit, jam scribant cri-
men illud, vel saltem (ut loquitur Lefthus) jam scribant similia, ita ut infamacione fuerit notabiliter aucta. Ratio est clara: quia, quod re ipsa ablatum non est, hoc ipso re-
stitu non debet.

41. *Secunda causa a Restitutione Fama excusans, est: Si id, quod contrabonam fa-
mam alterius quis locatus est, jam in obli-
vionem abiisse prudenter existimat. Ita rursum communis; & ratio est: quia in ta-
li causa fama jam cestetur recuperata, vel
certe damnum illatum omnino evanis-
tio. Imo velle se retractare coram illis, apud
quos alter diffamatus fuit infamia, jam in
oblivionem abeunte, non tam est famam
restituere, quam curius infamare: sic enim
revocaretur in memoriam crimen illud, quod
ab eorum memoria jam excederat; unde
plus documentum requiretur, quam utilitas
proximi.*

42. *Tertia causa est: Si Fama ablata, jam
fuit recuperata per aliam viam. Hæc enim
est una ex conditionibus ad obligationem
restitutio[n]is famæ requisitis, ut constat ex
supra dictis. Id autem fieri potest vel viro
gravei testimonio, vel si infamia vi-
te probitate penitus sit absterita, aut alio
confimili modo.*

43. *Quarta est: si crimen occultum, quod
aliquibus revelasti illico modo, ac inuito
(nam si licet, ac iusta de causa id factum est,
nulla subiecta obligatio restitutio[n]is) alia ratio
ne fiat publicum, cellat obligatio restitutio[n]is.
Ratio est: quia talis, postquam crimen
sum publicatum fuit, amissus jas[us] ad famam,
ita ut nemo ex iustitia teneatur amplius pri-
oriter existimationem de illo retinere; & con-
sequenter nege tu teneris iex iustitia fa-
mam restituere, postquam tale crimen aliunde
publicatum est.*

44. *Quinta causa excusans est: Si Fama
restitutio[n]is facta sit impossibilis. Ratio est:
manifesta: quia ad impossibile nemo tene-
tur.*

45. *Sexta est: Si Restitutio[n]is Fama non
possit fieri sine periculo vita. Ratio est: quia
generatim nemo tenetur restituere bona or-
dinis inferioris cum detrimento bonorum
ordinis superioris: vita autem est bona al-
iors & superioris ordinis, quam sit fama.
Hoc tamen intelligendum est, nisi & alteri
ex tali infamia damnum æquale, vel etiam
majus emergat in bonis ordinis superioris,
nem.*

**atque in spiritualibus, aut vita corporali :
tunc enim secus foret dicendum, & adesset
obligatio restituendi.**

46. Septima est: Si non posse fieri restitu-
tio sine amissione Famae, que sit longe ma-
joris momenti: ut si Praetatus, vel Vir illius
infamavit plebejum non tenetur cum factu-
ra sui nominis, aut notabiliter detinendis
propter honoris revocare; sed sufficit ut illum
laude in eo genere virtutis, ubi si infama-
vit, vel alio meliori modo fataam restituerat,
quo sine factura proprie famae id facere poter-
it. Ratio est: quia ille plebejus non potest
cum ratione exigere, ut alios Praetatus, Re-
publice adeo ullis, famam suam tanti mo-
menti amittat; sed debet esse contentus lau-
de, humanitate, et aeternam aliquam pecunia-
ri compensationem, iudicio prudentum fa-
cienda.

47. Octava, est justa condonatio: intellige, qua ab eo est cuius, non redundat in alios. Ratio est: quis homo est dominus propriæ famæ, & honoris; ergo, si infamio ipsius solum tangit, nec redundat in alios (sciss forer, si famam redundaret in alios) potest credere juri Restitutions fame, quibus obligantem alteri condonare, praesertim propter Deum, aut alium suum honestum.

48. Nona, est iusta compensatio: ut si ab eo, quem infamare, pari modo sis infamatus. Hoc tamē intelligendum, non quod talis vicinio posset alterius licite infamare (*nec enim foret manifesta vindicta*, quam nemo priuata autoritate posset facere); similiq[ue], ut dicitur *1. Petri 5. de debitis esse non residentibus malum pro male, nec maledicium pro maledictione*) sed folium, quod talis alium infamans, a quo ante *iniuste fuerat infamatus, non tenetur ad eum retributionem*, ut fieri restitutio nolit; cum posset uti compensatione, servata tamen aquilatate, quantum feri potest.

49. Decima est: Si bona fide persuasus es verum & publicum, narrati aliquid, & proximum diffamasti, nec possis fine propria infamia, vel magno damno forumarum restituere, non tencis famam cum tali tuo incommodo refutare. Ratio est: quia talia damnum ab ipsa tua culpa intulisti, hoc ipso, quod id bona fide narraveris. Porro Gute haec tamen enumerata sunt principali, quibus nonnulli alii ab Authoribus referuntur: siquidem ulterior, ut nota Reginaldus l. c. f. 2, atque

50. Undesimo cessat obligatio Restitu-

tions Fama, vel Honoris, quando ex tali Restituzione imminent periculum peccati mortalis, vel gravis scandali atorum. Ratio est: quia res ordinis inferioris non sunt restituenda cum iactura rerum ordinis superioris; at qui bona animae procul dubio bona sunt ordinis auctoris, quam bona fama: ergo. Verum Cuius licet vir habet locum, si non forte persona inimici habens omnino magne Authoritatis, ita ut ex eius pecuniae manefacto timeatur merito scandulum aliorum.

51. Duodecimo. Quando is, qui alterum infamavit, fecit id propter ipsum bonum spirituale; ut quando peccatum eius restulit Prelato, aut alteri, qui poterat illum juvare, nec selerit obesse. Sed talis revera alterum in iuste non disfamavit; unde nec mirum quod ad restitutionem non teneatur.

52. Decimo tertio. Cum id, quod alii dixi, erat indifferens, & poterat tam in bonum, quam in malum partem accipere, sed qui audierint, interpretari sunt in malam partem. Ratio est: quia id ex audiendum malitia contingit, nam ceteroquin verba & facta in partem meliorem sunt interpretanda, juxta legem Charitatis diligendo Proximo.

53. Decimo quarto. Quando quis solum narravit auditu, & dixit, se audivisse, nihil addendo, ex quo faceret credulitatem. Nam talibus dictis rara fides adhibetur, & si adhibeatur, id potius ex audiendum levitate contingit: quia *qui cito credit, levis est corde*.

Ecclesiasticus 19. (e)
54. Decimo quinto. Quando quis ita narrat crimen alterius, ut simul narret penitentiam, quam egit. Hoc tamen moneret Reginaldus procedere tantum, quando talis narratio gloriani Dei concernit; prout S. Thomas Apostoli incredulitas, S. Petri trina negatio, & aliorum quorundam crimina, finimulgique penitentia, crebro recentetur ad Fidem & aedicacionem.

55. *Dicitur*. Quando quis alterum infamat tantum in occasione remota, & per accidens: ut si quis jocans cum aliquo, illi crimen objiciat, quod putat, non esse ab ipso commissum, & ipse vociferatur, atque in-digando conqueratur vehementius, ex quo alii suscipiantur, aut credunt, cum esse taliis criminis reum.

and the author's name is given in the title page.

QUÆ.

Q U A E S T I O N E VI.

SUMMARIUM.

- 56 *Hoc tria differunt. Dubitatio.*
 57 *Suspicio, &*
 58 *Judicium, quid?*
 59 *Suspiciari vel judicare de Proximo ob suffi-
cientiam improbitatis indicia, per pec-
catum non est.*
 60 *Tamen ramus, animam ab hoc cibilibus,*
 61 *Conclusio declaratur.*
 62 *Judicium temerarium est peccatum ex ge-
nere suo mortale.*
 63 *Idque ulterus probatur.*
 64 *Temere de Maximis malis suspiciari per se
est veniale.*
 65 *Per accidentem tamen potest fieri mortale.*
 66 *Dubia in maliorum partim fuis interpre-
tanda, & qualiter.*
 67 *Istipsum amplius declarante.*

56. **C**ontra octavum Praeceptum Decalogi etiam contingit peccari per iudicium temerarium, ac finitram Suppositionem de Proximo: Nam & haec pertinent ad falsum testimonium, si non ore, falso corde contra Proximum prolatus. Ubi prae-
notandum, quod haec tria, videlicet, Du-
bitatio, Suppositio, & Iudicium inter se
diferant. *Dubitatio* quippe non est verus al-
ienus, sed velut *Sulpenio* animi in neu-
tralium partem sese determinantis, ac veluti
in angustiis haesitans.

Sospicio est assensus debilis, junctus cum dubitatione a opposito, & haec postmodum subdividitur in suppositionem levem, gravem & violentiam: quarum prior valde debilem assensum, multum vero dubitationis continet: altera e contra, qua *Suspicio vehementis* appellatur, plus habet assensum.

ius, & parum dubitacionis. *Sospic* violentia tandem (qui in cap. ex litteris 12. de *Transump*. appellatur *violenta & certa suspicio*) idem est, *ao presumptio violentia* ; quis proponit omnem excludit dubitationem, & *fidei integrum* atque creditum est ex *confutis*, seu indecisus haustum producit. Navarr. *In Cap. si quis n. 8. & 9. de panalif.* 7. Layman lib. 3. sect. 5. tract. 3. p. 2. c. 2. n. 6. citans alios.

58. *Judicium est firma animi sententia,*
Reiffenstuel Theol. Moral.

A

62. CON

65. CONCL. II. Judicium temerarium de proximo in materia gravi deliberate conceptum, est peccatum ex genere suo mortale. Ita D. Thomas 2. 2. q. 60. art. 3; illud inter alia probant ex illo 1. Cor. 4. Nolite ante tempus judicare; ubi Glosa, desumpta ex S. August. tr. 90. in Joan. Subdit: Et si ergo Suspitiones omnis vixere non possumus; quia huius sumus, judicis tamen, id est definitivae firmatque sententias contineare debemus. Idipsum docet Layman ubi super num. 5. Angelus in summa vers. Iudicium. n. 17. & alii communiter. Ratio est: hoc repugnat præcepto Charitatis Proximi, quo tenemur diligere proximum tanquam nosfamilios; ac proinde non temere, & sine sufficiente iudicio, de eius improbitate judicare, sed actus ejus in partem meliorem interpretari, sicut vellemus nobismetipserit. Idipsum repugnat virtuti Iustitiae: nam quisque habet ius ad bonam existimationem sui, donec per insufficientia signa demonstretur malus: ergo temere, seu abeque sufficienti iudicio, firmam de ipsius improbitate conciperet sententiam, cumque in corde suo condamnare, repugnat virtuti Iustitiae; sive est peccatum ex genere suo mortale.

65. Unde ad indicandam hujus viti, seu judicis temerarii gravitatem, Christus Matth. 7. 1. Luce 6. dicens dignatus est: Nolite judicare, & non condemnabimini: Nolite condemnare, & non condemnabimini. Nam ibidem Sermonem eis de judicio temerario, patet ex sequentibus verbis: Quid autem videtis festinare in oculo fratri tui &c. ponderans ly. Refutacionem. Item Jac. c. 4. Qui detrahatur Fratris, aut qui iudicat fratrem, derubat legi, & iudicat legem, cum humilietur. Hinc in iure Canonico cap. Efecto misericordie ep. de Reg. Jar. dicitur: Hoc loco nihil aliud nobis præcepti existimat, nisi ut facta, que dubia sunt, quo animo sunt, in meliorem partem interpretetur.

64. CONCL. III. Temere de proximo suo malum iudicari, per le loquendo est peccatum dumtaxat veniale, idque multo magis de temeraria dubitatione est dicendum. Ita D. Thomas rit. quæst. 60. art. 3; Navarrus in Commentario in Rubric. de Iudicis. nom. 18. & seq. Angelus Vers. Presumpcio. Layman cir. c. 2. n. 6. & alii. Ratio est: quia ex una parte per solam suspitionem; utpote conscientem in debili astenuit, & conjunctorum cum dubitatione, ac multo magis per meram dubitationem, bona fata-

que astigmatio Proximi graviter non iudicatur, ex altera vero parte, quod quis ex levibus judicis dubitate incipiat de bonitate fratri, procedit ex fragilitate humana, sive ex genere suo peccatum veniale in-

volutum.

65. Additur notanter, per se loquendo: Quia per accidens bene potest fulpicio fieri peccatum mortale: ut si quis ex finita suspitione erga proximum animo retenta, concipiatur grave odium, vel contemptum ipsius, aut ejusmodi temeraria fulpicio in opus exterrum prodeat; utrum, proximi fama detraherendo, vel in electione, aut promotione ad dignitates alium minus dignum, vel penitus indignum ipsi preferendo, & huiusmodi.

66. Quare: qualiter sit intelligendum dictum illud: Dubia in meliorem partem sunt interpretanda: prout habetur in cit. cap. Effecto misericordie, de Reg. Jar. ac tradit D. Augustini lib. 2. de Serm. Dom. in Monte, cap. 16. est que communis. Resp. I. Loquendo de vero dubio, seu exsistentiis sufficientibus argumentis ad dubitandum de probitate Proximi, Regula illa non est intelligenda affirmativa, quasi nihilominus Proximum tenetur existimare innocentem (nemo etiam obligatur ad expoundendum se pericolo erroris, quale in tali casu immittere) sed debet accipi negativo: ita videlicet, ut quamdiu res est dubia, sententia non feratur in deteriori partem. Hac enim ratio evitatur quodlibet periculum erroris, simile que nulla proximo infertur iniuria: unde & in foro externo, quandiu reus de crimen convictus non est, absolvitur; non quidem affirmando, crimen ab eo consummum non esse, sed ipsum pronuntiando, crimen contra ipsum legitime probatum non fuisse. Iesu lib. 2. de Just. & iure, c. 19. dub. 4. Layman, ubi supra, n. 7. & alii.

67. Resp. II. Alter dicta Regule sensus est, quod facta dubia, quo possunt referri in bona & malam partem, debeant semper interpretari in bonam partem. Ita definiuntur ex Can. in Script. dif. 66. ac notat Glosa in Can. Abst. 11. g. 4. vers. Simbrium Abb. in c. Effecto misericordie, n. 5. de Reg. jar. & communis. Ratio est: quia ex tali interpretatione, in partem meliorem nullum immittere periculum inferendi iniuriam Proximo, bene tamen, si fieret interpretatio in partem pejorior. Accedit, quod idipsum suadat Dilectio proximi, ac præceptum Divinum de non judicando.

DISTINCTIO VII.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

QUESTIO I.

Quenam Nono, & Decimo Præcepto Decalogi prohibentur?

SUMMARIUM.

- 1 Nonum, & decimum Præceptum Decalogi, quid Mala præceptio concupiscentia.
- 2 Præceptum voluppatum carnalium, & diuinorum.
- 3 Quid generavit de præceptio concupiscentia?
- 4 Fons peccati hoc dupli Præcepto non prohibetur.
- 5 Motus concupiscentia, quando sunt peccatum?
- 6 Non Præcepto Decalogi, que prohibentur?
- 7 Cetera decimum Præceptum, qui peccatum?

1. Utrumque hoc Decalogi Præceptum, peccata cordis, pravamque concupiscentiam expressius inhibens, Exodi 20. & clariss. Deuteronom. cap. 5. sequentibus verbis proponit: Non concupisces uxorem proximi tui. Et rufus: Non dominum, non agnum, non servum, non ancillam, non bovem, non seruum, & univera, qui illius sunt. Et merito: nam, quanta mala ex inordinate concupiscentia cordis orantur, S. Jacobus in sua Canonica c. 4. ex infinito Spiritus Sancti, compendio declarat illis verbis: Unde bella, & litores in vobis? Nonne ex concupiscentia vestris, que militare in membris vestris? Et 1. Joan. 2. Quoniam omnes, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia concupiscentia, & superbia vite, que non ex Pare est; sed ex mundo. Ad hanc igitur edomandam concupiscentiam hoc dupli Præcepto Deus iubet: Non concupisces.

2. Quia vero vel maxime præceptio concupiscentia voluppatum carnalium, & diuinorum, gener humano nociva est, atque periculosa, utpote ad quam homines naturaliter magis sunt propiles. Hinc Aeterna Sapientia utramque special Præcepto explicite atque explices prohibendam confit, non obstante, quod implicite atque indire-

cte jam in sexto, atque septimo Decalogi Præcepto prohibeatur.

3. Infiper, quia tunc illud 1. Reg. 16. Homo videt ea, que parent, Deinceps instaur cor; hoc dupli Præcepto panter innuitur, omnes alias internas concupiscentias pravas, & voluntarias delectationes, animique proposita contra alia Præcepta Divina prohibetur. Juxta quod Christus Dominus Matth. 15. expressius declarat dignatus est, dicendo: De corde exueni cogitationes mala, adulteria, furia, falsa testimonio; & haec conquinant hominem. Ut autem clarius intelligentio intentio hujus duplicitis Præcepti Decalogi, sit.

4. CONCL. I. Hoc dupli Præcepto Decalogi non prohibetur concupiscentia illa, quae ex peccato originali refuta est, & communiter Fomes peccati appellatur. Ita omnes Catholicci, ac novissimum Concilium Trident. Sess. 5. ubi ait: Maneamus autem in Baptizatis concupiscentiam, vel somitem, hec Sanctorum Synodus faceret, & fecit: que cum agnitione recta sit, nocere non contentionis, sed utiliter per Christi gratiam repugnantibus, non vales. Accedit ratio: quia ejusmodi motus appetitus sensitivi neque in nostra summa potestate & libertate, ac proinde frustra prohibentur; neque sunt peccatum, quandiu ipsi voluntas non contentit. Siquidem, ut ait D. Augustinus lib. de vera Religione, c. 14. Usque ad peccatum voluntarum est malum, ut nullo modo peccatum, si voluntarium non sit.

5. CONCL. II. Tunc motus concupiscentia in appetitu sensitivo sunt peccatum, ac contra haec ultima Præcepta Decalogi, quando accedit consensus voluntatis. Ita omnes Catholicci. Et quidem, si consensus voluntatis sit perfectus, ac plene deliberatus, in materia cateretur graviter committit peccatum mortale; si vero somum imperfectus, ac non plene deliberatus, erit diutaxat peccatum veniale. Et hoc postea pariter dicendum, si veretur circa materiam levem, puram, quando quis vult futuri unum obolum.

6. CONCL. III. Nono Præcepto Decalogi specialiter prohibetur Delectatio morosa,

atque illicitum Desiderium in materia venerae; de quibus ex professo in sequenti questione: Quinimum eidem peccatis corde, seu cognitione deliberate perpetratus, peccatur contra hoc Preceptum, quibus, si opere perpetrantur, peccatur contra Preceptum sextum; iuxta quod dicit Salvator. *Mart. 5.* Qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam, jam machauis est in corde suo. Addit Navarrus c. 19. Moral. num. 1. quod etiam peccet contra hoc preceptum mortaliter, qui deliberate cupit, vel gaudent amari amore libidinoso mortaliter ab alia persona, quamvis ipse non faciat, qui talis consentit peccato mortalitudo, vel alieno.

7. CONCL. IV. Contra decimum, ac ultimum Preceptum Decalogi, peccant illi, qui nimis aviditate divitias experunt, & modis pravis, atque illicitis artibus, opes augere concupiscunt: ut illi, qui ludis immoderate abundantur: deinde mercatores, qui rerum penuriam, & annona caritatem experunt: item milites, qui bellum desiderant, ut illis supererat facultas furandi, ac hujusmodi. Ita Catechismus Romanus, & Doctores passim. Quantum autem hujusmodi prava, & inordinata desideria, noxia sunt, si sunt, & habeantur animo deliberato, deducitur ex ipsis verbis Apollonii 1. *Timotheo.* 6. *Habentes alimena, & quibus tegamur, his censent simi: nam qui volunt divites fieri, incident in rationem, & in lacuum diaboli, & desideria multa, & iniuria, & nociva, que mergunt homines in interiorum & perditionem. Reaximus enim malorum esse cupiditatem, quam quidam appetentes erraverunt a fide, & infernorum se deloribus malis. Hac ibi.*

QUESTIO II.

De Delectationibus morosis, & Desideriis illicitis.

S U M M A R I U M.

8. *Delectatio morosa generatim, quid?*
9. *Unde sic dicatur?*
10. *Desiderium illicitum, quid, & quomodo differat a Delectatione morosa.*
11. *Delectationes morosa venerae, & Desideria morosa, quid?*
12. *Et quale peccatum?*
13. *Cogitationis peccatum pertinet ad speciem, ad quam peccatum operis.*
14. *Peccatum Cognitionis, an contrahat spe-*

ciales malitia circumstantiarum actus externi?

15. *Negatur hoc quoad Delectationes morosas.*
16. *Affirmatur quoad Desideria illicita.*
17. *Disparitas inter hoc.*
18. *An quis peccet, tempore jejunii morose se delectando in ejus carnibus.*

8. A Dvertendum, quod *Declaratio morosa* generatim sit simplex & deliberate complacita, quam voluntas capit ex cogitatione rei illicitae sine intentione ipsa in opus dedicundi: ut si quis contentus sit sola Delectatione cogitationis interioris, v.g. complacendo sibi de occasione inimici, aut copula carnali abique operis intentione.

9. Porro hujusmodi *Delectatio* dicitur *mora*, non ratione temporis, quo quis ejusmodi cogitationis illicitae immoratur (potest enim brevissimo tempore peccari per Delectationem morosam, dummodo adit perfecta advertentia, & consensu voluntatis) sed ratione negligentiæ, ignoratiæ, & moræ ipsius voluntatis, quae advertens malitiam sue cogitationis nihilominus perseverante moroso in ipsa, ac sibi in ea complacet, cum ipsis expellere deberet.

10. E contra vero *Desiderium illicitum* est actus, & motus effectus voluntatis, quo appetit, & fertur in objectum prohibitum: id est, quo voluntas vult, ac desiderat actu peccaminorum ipso opere perpetrare, si adesse facultas. Unde Desiderium illicitum per hoc differt a Delectatione morosa, quod Delectationes morosa ferantur in objectum ut aliquo modo prefens, sine intentione progradienti ad ipsam operis executionem: Desideria autem ferantur in objectum, seu in rem desiderat ut absentem (*Desiderium, enim est de bono absente, ut inquit Aristoteles*) simulque tendant in executionem operis, si adit facultas. Hanc generali doctrinam ad propositum applicando, sit.

11. CONCL. I. *Delectationes morosa venerae* sunt illæ, qua ex rebus obsecra cogitatione, vel imaginatione apprehensis cum pleno, & deliberate voluntatis consensu precipiuntur, quamvis nulla subfist voluntas rem illam turpem, v.g. actum fornicacionis, opere complendi. E contra *Desideria illicita* venerae sunt illæ, per quae quis ipsum actum obsecrum opere externo perficeret desiderat; utputa, dum quis cupit virg-

nem

QUEST. II. De Delectationibus morosis, & desideriis illicitis. 373

uem deflorare, sive deinde media opportunitate ad id opere perficiendum inquire, si ve non, dummodo id deliberate desideret facere, si facultas adesse. Ita in re communis.

12. Erquidem tam *Delectationem*, quam Desiderium illicitum in materia venerae, esse peccatum mortale, si adit perfecta liberatio, & consensu voluntatis, certum est inter Doctores; & patet tum ex uno *Precepto Decalogi*, tum ex cit. illo *Salvatoris Mart. 5.* Qui vidi mulierem ad concupiscentiam eam, jam machauis est in corde suo. Ut tamen alias nonnullae difficultates breviter explorentur, hinc

13. Quaritur I. An cogitationis peccatum pertinet ad eandem speciem, ad quam peccatum operis? Resp. affirmative, cum Lefsius lib. 4. de iusta, & iure, n. 122, & communis aliorum. Ratio est: quia in consensu Delectationis est tacita approbatio operis. Hinc *Delectatio* ex cogitatione formationis concepta, pertinet ad speciem formationis & quae ex cogitatione peccati contra naturam, pertinet ad speciem peccati contra naturam; quia vero ex imaginatione occisionis inimici, & speciat ad speciem homicidi; & quae ex phantasie indebita excellenter concipiuntur, ad speciem superbiae. & quod hoc convenienter distinguuntur.

14. Quaritur II. An, si actus exterior od speciales circumstantias speciem peccati mutantes, plures in se continet malitias, eas omnes contrahat peccatum cogitationis? Resp. cum communis Doctorum, hic est distinguendum inter Delectationes morosæ, ac Desideria illicita. Siquidem pro illo tempore eius carnium non Jure Nature, sed sola lege positiva Ecclesiastica prohibitus est: simulque prohibetur sola actio externa eius carnium, necnon & voluntas comedendi ipsa tempore vetito; non autem inhibetur ipsa interior delectatio circa ipsum ipsarum, scilicet alia prava voluntate carnes comedendi tempore vetito. Verum quidem est, in hujusmodi cogitationibus saepe contingere peccatum veniale, dum superflua in ipsis qualiter Delectatio.

15. Et quidem, si quis simpliciter ac præcile se oblectet cogitatione morosa peccati carnalis cum muliere, que ipsi est consanguinea, vel Deo per votum facta, aut conjugata, eo quod sit pulchra, ac proximis objectum Delectationis veneræ, non vero, quemque est conjugata &c. committit unum simplex peccatum mortale interne Delectationis veneræ morosa contra virtutem Temperantia, & Castitatis. Ita Layman l. 1. tract. 2. c. 6. n. 15. Lefsius